

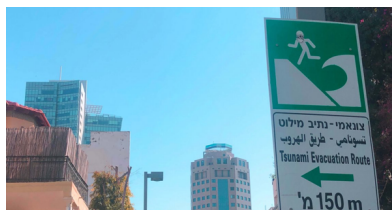
חברה תרבות מדיניות עיצוב טכנולוגיה גלריה אוצר מילים א

אקלים מגדרי: נשים בחזית

הפגיעות העירונית למשבר האקלים נדמית ניטרלית, כזאת שנחלקת באופן שוויוני בין כלל תושבי העיר - אבל מסתבר שנשים פגיעות יותר. מדוע הפגיעות של נשים ייחודית וכיצד ערים צריכות להיערך על מנת לתת לכך מענה ולפתח חוסן עירוני-מגדרי? כתבה נוספת בסדרה "משבר האקלים: הזווית העירונית"

דבר המערכת

משבר האקלים: הזווית העירונית

מה הקשר בין המרחב העירוני למשבר האקלים? סדרת כתבות חדשה במגזין תצלול בכל פעם...

אוצר מילים

מדיניות ד"ר קרני קריגל

ערים ברחבי העולם חוות יותר ויותר שיטפונות, סופות, שריפות, גלי חום ו/או גלי קור, כחלק מעידן **משבר האקלים** בו אנו מצויים. תופעות אקלימיות אלו, שהולכות ומתחזקות בעוצמה ובתדירות שלהן, מאיימות לא רק על המרקם הסביבתי והתשתיתי של הערים, אלא אף על המרקם האנושי בהן. אכן מחקרים שניתחו את השפעתם של אירועי אקלים קיצוני על המרחב העירוני, חושפים את הפגיעות העירונית בנזקים לתשתיות קיימות, לכלכלה מקומית ולבריאות ולרווחת התושבים והתושבות.

עוד עולה, כי **הערים עומדות בחזית המרכזית להתמודדות עם נזקי האקלים** ולמציאת פתרונות הן בעת אירועי חירום אקלימי והן לצורך היערכות אסטרטגית לשגרת האקלים המשתנה. עמידתן של הערים בחזית ההתמודדות מקפלת בתוכה את הצורך לפתח תוכניות היערכות, להשקיע משאבים ולהשיג תקציבים. היותן של הערים בחזית מהווה גם חלק מהמגמה הקיימת במדינות מערביות רבות, ובכללן ישראל, של צמצום תמיכות על ידי הממשל המרכזי והעברת אחריות לידי השלטון המקומי (מגמה שניתן היה לראותה בברור במהלך משבר הקורונה בישראל כמו במקומות נוספים בעולם).

ואכן, ערים רבות ברחבי העולם המערבי החלו בפיתוח **תוכניות היערכות למשבר האקלים**. ניתוח של תוכניות אלו חושף כי עיקר המיקוד בהן הוא בפיתוח אסטרטגיות פעולה להפחתת פליטות גזי החממה ומיתון קצב ההתחממות הגלובלית (פעולות מיטגציה) בשילוב עם היערכות ותכנון התשתיות, בניסיון להתמודד עם השפעות האקלים ולהסתגל אליהן (פעולות אדפטציה).

ואולם, תכניות ההיערכות העירוניות חסרות התייחסות מעמיקה לבחינת **הפגיעות החברתיות** בכלל, והמגדרית בפרט, שמשבר האקלים טומן בחובו. זאת למרות עדויות רבות כי פערים חברתיים, למשל על בסיס מעמד, מוצא ומגדר משתקפים ברמות הפגיעות העירונית, וכי נשים, בעיקר אלו החיות בעוני ושייכות לקבוצות מיעוט אתניות או לאומיות נמצאות בסיכון רב יותר להיפגע.

כלכלה כחולה

עקב הגידול באוכלוסיית העולם והחיפוש אחרי קרקע, מזון ואנרגיה, יותר ויותר תשומת לב מופנית...

הנצפים ביותר

- 1 | **לנשים זה עולה יותר: מרחב...**
פרופ' יפעת ביטון
- 2 | **פלייסמייקינג (Placemaking)...**
הילה בר נר
- 3 | **הגיע הזמן למהפכת ייצור אנ...**
רן רביב
- 4 | **איך הופכים את העיר מ"...**
עומרי כרמון
- 5 | **אתמול אתר מזוהם – מחר פאר**
רוני בריל

תהיו חברים

כך, למרות שהפגיעות העירוניות למשבר האקלים נדמית ניטרלית, כזאת שנחלקת באופן שוויוני בין כלל תושבי העיר, למעשה ההיבט המגדרי בפגיעות העירוניות למשבר האקלים אינו שולי כלל. להיפך, הוא מהווה מרכיב משמעותי שכל תוכנית היערכות עירונית צריכה לתת לו מענה. כדי להסביר זאת תבחן הכתבה בעדשה מגדרית את ההשלכות החברתיות והבריאותיות של משבר האקלים ותוכיח את הפגיעות הייחודיות של נשים. מתוך כך, תטען הכתבה כי אין סיבה שהאג'נדה הסביבתית תתחרה באג'נדה המגדרית – דווקא שילוב ביניהן עשוי לתרום לפיתוח חוסן עירוני ועמידות חברתית לאור משבר האקלים.

משבר האקלים, חקלאות ובטחון תזונתי, נשים בקניה. צילום: Flickr Climate Change, Agriculture and Food Security

ניתוח מגדרי של המחקרים חושף כי נשים פגיעות יותר להשפעות הבריאותיות של שינוי אקלים, וכי עודף התמותה שלהן בגלי חום גבוה יותר משל גברים ואף עלה ב-75% על תמותת הגברים בגל החום הקיצוני שהתרחש באירופה בשנת 2003.

מ"פמיניזציה של העוני" ועד לאלימות מגדרית

ישנה תמימות דעים במחקר שאנשים החיים בעוני פחות מוגנים מנזקי האקלים, יותר סובלים מבעיות בריאותיות ומתמותה עודפת שקשורה לשינוי אקלים, יותר פגיעים במרחב תעסוקתי שאינו מוגן מנזקי האקלים וגם יותר חשופים לאירועי אלימות. כך למשל, במחקר שנערך בשיקגו נמצא שגלי חום מובילים לעלייה באלימות במרחב הציבורי, אך בעיקר בשכונות עוני ולא בשכונות המבוססות יותר. עוד נמצא, כי הפגיעות הבריאותיות לגלי חום מושפעת מגורמים סוציו-אקונומיים, משום שהסבירות שאנשים החיים בעוני יהיו מוגנים בבתים ממוזגים ומותאמי אקלים נמוכה יותר.

יחד עם זאת, המחקר על עוני במדינות המערב, מדגיש את אופיו המגדרי ומתאר תהליך המכונה 'פמיניזציה של העוני', כלומר הפיכתו לנשי. מכאן שנשים צפויות להיפגע יותר מנזקי האקלים גם בשל מעמדן הכלכלי. ניתוח מגדרי של המחקרים חושף כי נשים פגיעות יותר להשפעות הבריאותיות של שינוי אקלים, וכי עודף התמותה שלהן בגלי חום גבוה יותר משל גברים ואף עלה ב-75% על תמותת הגברים בגל החום הקיצוני שהתרחש באירופה בשנת 2003.

אחד המושגים שמסבירים את פגיעותן של נשים לאור האקלים המשתנה הוא **עוני אנרגטי מגדרי**, שמוגדר כחוסר יכולת כלכלית של משק הבית לממן את עלויות החשמל הנדרש לצורך חימום/או קירור הבית בעקבות אירועי קיצון אקלימי. נמצא שעוני אנרגטי מגדרי מופיע לרוב בשלושה סוגים של משקי בית: 1. אולטרה-פטריארכליים שבהם חלוקת עבודה נוקשה מחייבת נשים לבצע את כל המשימות הקשורות לאנרגיה (בישול, כביסה וכו'); 2. חד-הוריים שבראשן נשים, רבות מהן שורדות אלימות פיזית וכלכלית על ידי בני זוג לשעבר, המתקשות לשקם את יציבותן הכלכלית; 3. בעלי תנאי דיור לא ראויים

מבחינה תשתיתית ופיזית, שאינם מאפשרים בידוד הולם ומצריכים הגדלת הוצאות חשמל לצורך חימום / קירור. בבריטניה דווח למשל, כי מיליון נשים חיות בעוני יותר מגברים, וכי קרוב ל-17% ממשקי הבית החד-הוריים, שברובן עומדות נשים, מתמודדים עם עוני אנרגטי מגדרי.

להתמודדות זו של נשים עם משבר האקלים נוסף מימד של אלימות מגדרית, המעצים את פגיעותן. מחקרים רבים מרחבי העולם מדווחים על קשר בין אירועי חירום אקלימי וגלי חום לעלייה באלימות נגד נשים. כך למשל, ישנן עדויות על גידול של 50% בדיווחים על אלימות מגדרית במדינות בדרום חצי האי ההודי לאחר שנפגעו מהצונאמי בשנת 2004. עדויות נוספות מניו-אורלינס מציינות עלייה בדיווחים לרשויות החוק על אלימות פיזית ומינית בזמן שהות במקלטי המכסה שנפתחו לקליטת תושבים שבינם נהרס בעקבות סופת ההוריקן 'קתרינה'. מחקר ממדריד מתעד עלייה בדוחות המשטרה וקריאות לקו סיוע בגין אלימות במשפחה שלושה ימים לאחר התרחשות גל החום ועליה ברצח מגדרי יום אחריו. ובאוסטרליה, מחקר שבחן את השלכות הבצורת המתמשכת חושף כיצד הלחצים הכלכליים בעקבותיה הובילו לעלייה בצריכת אלכוהול וסמים על ידי גברים כמנגנון התמודדות, ולהגברת האלימות נגד בנות הזוג.

ראיה נוספת לעליה באלימות מגדרית בעתות משברים ניתן לראות ממשבר הקורונה שבמהלך הסגרים וגם אחריהם חלה עלייה בדיווחים בישראל וברחבי העולם. ניתוח מגדרי של השלכות משבר הקורונה חושף את היותן של הנשים בחזית הפגיעות: יותר מפוטרות, יותר בחל"ת, יותר נושאות בעול הטיפול בילדים בבית ובני משפחה נזקקים, יותר חוות שבריריות תעסוקתית, יותר חשופות לאלימות. יחד עם זאת, גם בלט היעדרן של נשים בצוותי מקבלי ההחלטות, ובלטה חוסר הראיה המגדרית בתכנון שלבי ההתמודדות עם המשבר והיציאה ממנו. בניגוד לקורונה שיש הטוענים שהפתיעה אותנו ללא התראה מוקדמת, הרי שמשבר האקלים שולח אותות של התראה כבר שנים רבות והשלכות שלו על פגיעות עירונית ופגיעות מגדרית כבר מתועדות. מכאן עלינו לפעול לפיתוח פעולות היערכות למשבר האקלים שמקדמות חוסן עירוני בראיה מגדרית, כדי לא להשאיר אף אחת מאחור.

https://www.flickr.com/photos/matthrkac/51075490086 צילום: Matt Hrkac Women's March for Climate

שילוב מנצח בין האג'נדה הסביבתית והמגדרית

הגנה על זכויות של נשים בעתות משבר מהווה חלק מן המחויבות הבינלאומית של מדינות החתומות על האמנה הבינלאומית, ובכללן ישראל, בדבר ביטול אפליה נגד נשים לצורתה (CEDAW). גם במסגרת פיתוח יעדי בר קיימא (SDGs), שישראל מחויבת אליהם, כחלק מהאמנות בינלאומיות, מופיע יעד 5: חתירה לשוויון מגדרי (החלטת ממשלה 4631 מיוני 2019). הצפי לפגיעות המגדרית כפי שמתועדת במחקרים לאור משבר האקלים, מחייבת מענה והטמעה של חשיבה מגדרית בתכנון תוכניות ההיערכות.

חשיבותה של הטמעה זו מתחדדת נוכח מחקרים שמדווחים על קשר ישיר בין פגיעות מגדרית לבין ניהול משבר המבוסס על שימוש בכוחות ביטחון, צבא ומשטרה שמאופיינים רובם ככולם בעובדים גברים וכוללים הדרת נשים ממוקדי קבלת החלטות מבוססות. למרות זאת, חסר עדיין יישום מדיניות המכיר בסכנות החברתיות והמגדריות הגלומות בשינוי אקלים ברמת העיר, ובחשיבותן בגיבוש תוכניות היערכות.

אחת הסיבות האפשריות היא תפישה הרואה תחרות בין קידום אג'נדות סביבתיות מול מגדריות נוכח המשאבים העירוניים המוגבלים וצמצום רשתות התמיכה מהשלטון המרכזי. כך שפיתוח מענים לפגיעות מגדרית (למשל לעוני אנרגטי מגדרי) עשוי להפוך לסדר יום תקציבי מתחרה (למשל מול הקמת מערכות לאנרגיה חלופית), הדורש הקצאת משאבים. יחד עם זאת, מיפוי של מאפייני הפגיעות המגדרית הן באירועי אקלים קיצוני והן בשגרת האקלים המשתנה, חושף כיצד אג'נדות אלו עשויות להתלכד סביב פיתוח מענים משותפים. כך למשל בתוכניות היערכות לשינוי אקלים לרוב יש התייחסות לתכנון תחבורתי, תכנון משק המים, תכנון המרחבים הציבוריים בעיר, מעבר לאנרגיה מקיימת והיערכות למצבי חירום אקלימי. בעוד שבכל אחד מהנושאים הללו ישנה זווית מגדרית בעלת חשיבות, עד כה היא לא הודגשה. אולם אם תיושם ניתן יהיה לראות התלכדות ומענה כפול: אקלימי ומגדרי.

הנה לדוגמה הזווית המגדרית של כמה נושאים סביבתיים מרכזיים:

תחבורה – כלי רכב בעיר מהווים מקור מרכזי לזיהום אוויר עירוני ותורמים לפליטות גזי חממה. בכל רחבי העולם המערבי יש דגש לצמצום כלי רכב במרכזי ערים ולהגדיל תחבורה ציבורית, שבילי אופניים ולעודד הליכתיות כחלק מקידום פעולות מיטגציה. ניתוח תוכניות לתחבורה מקיימת מזווית מגדרית חושף כי היא תתרום רבות לנשים. זאת משום שהנתונים מעידים כי נשים פחות בעלות על רכב פרטי, יותר משתמשות בתח"צ, יותר חשופות למרחבים עירוניים יחד עם ילדיהן ולזיהום האוויר הנלווה לו.

משק המים – אחת ההשלכות המידיות של מגמת שינוי האקלים היא ההפחתה במשקעים, שמובילה לבצורות ולמחסור במים, שכבר כיום מורגש במדינות רבות. הצפי הוא שהמחסור במים יגבר וישפיע על איכות המים ועל המחיר שלהם לתושבים גם במדינות מפותחות. בערים מערביות רבות בעולם, ובישראל חל תהליך של הפרטת מערכות המים והעברתן לחברות פרטיות, האחריות על אספקה ומחירה. מכיוון שיותר נשים חיות בעוני, יותר נשים עומדות בראש משפחות חד הוריות ויותר נשים עסוקות בטיפול קרובי משפחה אחרים, תהליכים אלו עשויים להשפיע עליהן יותר. הן בשל העלויות הכלכליות, והן בשל הנזקים הבריאותיים עם הירידה הצפויה באיכות המים (בעיקר לאלו שבהריון, מניקות וחד הוריות לילדים קטנים). מכאן יש חשיבות לתכנון העתידי של מים זמינים, נגישים ואיכותיים מנקודת מבט מגדרית.

תכנון עירוני – חשיבות תכנון המרחב הציבורי ששם את הולכי הרגל במרכזי ומכיר בחשיבות טבע עירוני ומרחבים ציבוריים מוגנים מאקלים הכוללים הצללה, לצורך שימוש ופעילויות פנאי, מהווה מרכיב סביבתי מרכזי בתוכניות היערכות. ניתוח מהזווית המגדרית חושף כי נשים, אשר פגיעות יותר לגלי חום, גם נוטות יותר להשתמש במרחבים ציבוריים אלו. לכן תכנון עירוני מותאם אקלים מקדם גם הוגנות מגדרית. על תכנון זה לקחת בחשבון במיוחד שכונות מוחלשות בעיר שם תנאי הדיור פחות מספקים הגנה בשל בידוד לקוי ועוני אנרגטי. שחושבים על הקצאת תקציב להצללת מרחבים ציבוריים, יש לקחת זאת בחשבון.

אנרגיה מקיימת – חשיבות המעבר לאנרגיה מקיימת תופס חלק משמעותי בכל תוכניות היערכות לשינוי אקלים. יחד עם זאת חסר בהן התייחסות לעוני אנרגטי מגדרי. פיתוח תוכנית שמכירה בזווית מגדרית זו תוכל לתת מענה הן להיערכות משק החשמל ברמת המאקרו והן לקידום שוויון מגדרי וצדק חברתי: למשל דרך הקמת מערכות סולאריות ממומנות לאלו הגרות בדיור ציבורי, לאלו המוכרות כחד הוריות החיות בעוני ו/או השורדות אלימות בני זוג.

היערכות למצבי חירום אקלימי – מיפוי מאפייני הפגיעות המגדרית לאור אירועי חירום אקלימי חושף כי האפשרות של בעיות באספקת חשמל ומזון, של נתק בין חלקי העיר השונים, של מניעת נגישות לשירותי רווחה או בריאות, של הסתגרות במרחבים הביתיים לאורך זמן ועוד, מעלה את הסיכוי כי נשים יהיו לכודות במרחב ביתי אלים. בנוסף, יש לקחת בחשבון כי במצבי משבר אקלימי עלולים להיחסם נתיבי הגישה לשירותי הסיוע והתמיכה הרלבנטיים, וחלקם אף עשויים לפעול בצורה מצומצמת. אם נלמד ממשבר הקורונה, גם היכולת לאתר נשים וילדים נפגעי אלימות פוחתת, בשל העובדה כי צמצום מסגרות חינוכיות והגבלת התנועה לבתים מפחיתות ממשקים עם גורמים תומכים חיצוניים. כדי לפתח חוסן עירוני לאור אירועי חירום אקלימי, יש לכלול בתוכניות היערכות הכרה בפגיעות המגדרית ולספק מענים מותאמים (למשל יחידות מתנדבים לאיתור וסיוע, מקלטי סיוע רגישים מגדרית, פנייה פרואקטיבית של שירותי הרווחה ושילוב מומחיות בדרג מקבלי החלטות).

ילדה אוספת אוכל למשפחתה בעקבות שטפונות בעיר, פאקיסטן 2010. צילום: UN Women/Asad Zaidi

פיתוח חוסן עירוני-מגדרי בהיערכות למשבר האקלים

לסיכום, ערים ניצבות בחזית ההתמודדות להיערכות למשבר האקלים. כדי לפתח חוסן אקלימי-עירוני, אל להן לחפש מענים סביבתיים בלבד, אלא לאמץ ראייה חברתית-מגדרית, שמכירה בכך שגם נשים עומדות בחזית ההתמודדות. מיפוי הפגיעות המגדרית שהוצג מהווה צעד ראשון בקידום הכרה זו. הצעד הבא הוא לקדם את ההבנה כי פעולות ליישום הוגנות מגדרית אינן בהכרח מתחרות על המשאבים התקציביים המוגבלים לצורך היערכות אקלימית, אלא מתלכדות אלו באלו. יחד עם זאת כדי לקדם זאת, יש לפעול לבניית שותפויות בין ארגוני סביבה ואקלים לבין ארגוני נשים ופעילות פמיניסטיות. שותפויות יוכלו לקדם פעולות ברמת המדיניות, השטח והקצאת המשאבים במטרה שהערים והתושבות שבהן יהיו מוגנות מנזקי האקלים המשתנה.

כתבות נוספות בסדרת "משבר האקלים: הזווית העירונית":

בגדים זולים, מחיר כבר – כתבתה של אילנה לייזין
 חם יותר, יבש יותר – רעב יותר? – כתבתו של אבינועם אדרי
 איך הופכים את העיר מ"אי חום" לנווה מדבר? – כתבתו של עומרי כרמון
 משבר האקלים: אנושות על סף קטסטרופה – כתבתו של פרופ' יואב יאיר
 על הקשר בין המרחב העירוני למשבר האקלים – דבר העורכות עם השקת הפרויקט

פוסט זה התפרסם בשפת רחוב ב- 21.04.2021

ד"ר קרני קריגל

סוציולוגית, חוקרת ביחידה לחקר עוני, סביבה וחברה באוניברסיטת בר אילן, ומפתחת ידע בתחום אלימות במשפחה בביה"ס המרכזי של משרד הרווחה. את עבודת הדוקטורט כתבה על משמעויות העבודה בעולמן של נשים שורדות אלימות בני זוג בישראל ובפוסט-דוקטורט היתה שותפה למחקר על אלימות כלכלית, נושא בו מתמחה. כמו כן, משמשת כראש צוות סביבה וחברה בצוותי המומחים של המשבר. ובעבר שימשה כיועצת מדעית במינהלת היערכות לשינוי אקלים במשרד להגנת הסביבה, במסגרת תוכנית ממשק.

לכל הפוסטים של ד"ר קרני קריגל

יש מצב שיעניין אתכם

מדיניות

מדיניות

משבר האקלים: אנושות על סף קטסטרופה

ניצול משאבים פראי הביא לפליטת גזי-חממה חסרת תקדים ששינתה את הרכב האטמוספירה. התוצאה? ידועה לכולנו כמשבר אקלים עולמי. מה הלאה? בתרחיש "עסקים כרגיל" תתכוננו לקיץ שאורכו בין 8 ל-9 חודשים, סופות פראיות והצפות, שריפות יער, סופות אבק ופלישת מיני צמחים ובע"ח – אבל ניתן עדיין למנוע זאת. כתבה ראשונה בסדרת "משבר האקלים: הזווית העירונית"...

מדיניות | אבינועם אדרי

חם יותר, יבש יותר – רעב יותר?

זוכרים את המחסור בביצים ואת המדפים המתרוקנים בזמן הגל הראשון של התפרצות הקורונה? זה כלום לעומת המחסור במוצרי מזון שעלול להגיע בעקבות משבר אקלים. על ביטחון תזונתי ומדיניות מרחבית לאור שינויי האקלים. כתבה נוספת בסדרה "משבר האקלים: הזווית העירונית"...

מדיניות | אבינועם אדרי

0.53

תגיות

משבר האקלים

מגדר

אלימות

השארית תגובה

שם פרטי

שם משפחה

דואר אלקטרוני

הערה

הערה

הערה

שליחה

א

קטגוריות

י

חברה
תרבות
מדיניות
עיצוב
טכנולוגיה
גלריה
אוצר מילים

הירשמו לניוזלטר

